

Plan för utökad samverkan för förbättrad upptäckt av våld i nära relationer

Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan,
Migrationsverket och Socialstyrelsen i samverkan

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen. Vid citat ska källan uppges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovsmannens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats. Publikationen kan också tas fram i alternativt format på begäran. Frågor om alternativa format skickas till alternativaformat@socialstyrelsen.se

Artikelnummer 2019-5-24
Publicerad www.socialstyrelsen.se, maj 2019

Förord

Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Migrationsverket och Socialstyrelsen har tillsammans fått regeringens uppdrag (S2018/03696/JÄM) att ta fram en plan för utökad samverkan för att förbättra upptäckt av våld i nära relationer m.m. åren 2019–2021. Arbetet har samordnats av Socialstyrelsen.

Vid genomförandet av uppdraget har myndigheterna samrått med Jämställdhetsmyndigheten, länsstyrelserna, Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK), Samordningsförbundens nationella nätverksorganisation (NNS), Statens servicecenter samt Sveriges Kommuner och Landsting (SKL).

Denna plan beskriver på ett övergripande sätt hur myndigheterna avser att organisera arbetet med frågorna under 2019–2021. Den är tänkt att vara ett verktyg för berörda myndigheter och kommer att utvecklas och revideras under perioden.

Planen är gemensamt framtagen av Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Migrationsverket och Socialstyrelsen. Från Arbetsförmedlingen har Therese Borrman och Åsa Frostfeldt deltagit i arbetet. Försäkringskassan har representerats av Julie Jacobsson och Migrationsverket av Eva-Katarina Ekermann. Maria Boustedt Hedvall från Socialstyrelsen har samordnat uppdraget. Arbetet har följts av en styrgrupp bestående av chefer från respektive myndighet: Sofie Carlsson, stabschef, Arbetsförmedlingen; Ulrika Svedberg, enhetschef, Arbetsförmedlingen; Heini Möller, enhetschef, Försäkringskassan; Åsa Carlander Hemingway, enhetschef, Migrationsverket; samt Beatrice Hopstadius, enhetschef, Socialstyrelsen.

Olivia Wigzell
Generaldirektör
Socialstyrelsen

Mikael Sjöberg
Generaldirektör
Arbetsförmedlingen

Maria Hemström-Hemmingsson
tf Generaldirektör
Försäkringskassan

Inga Thoresson Hallgren
stf Generaldirektör
Migrationsverket

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	7
Organisering av samverkan 2019–2021	7
Inledning	9
Bakgrund	9
Uppdraget	9
Definitioner och avgränsningar	12
Våld i nära relationer	12
Begreppet våld i nära relationer i denna plan	14
Klienter, kunder eller brukare?	14
Olika aktörer, olika ansvar	14
Att upptäcka våld i nära relationer	15
Att fråga om våld i nära relationer	16
Kännedom om eller misstanke om att barn far illa	18
Utvecklingsarbete 2019–2021 för förbättrad upptäckt av våld	19
Nulägesbild	19
Gemensamma utvecklingsområden	22
Utökad samverkan 2019–2021	25
Organisering av samverkan	25
Annan samverkan	27
Referenser	31
Offentliga publikationer	32
Lagar och propositioner	32
Webbplatser	32
Bilaga 1	35
Myndighetsspecifika utvecklingsområden	35
Bilaga 2	41
Socialstyrelsens roll och uppdrag	41

Sammanfattning

Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Migrationsverket och Socialstyrelsen fick i juni 2018 i uppdrag av regeringen att ta fram en plan för utökad samverkan för att förbättra upptäckt av våld i nära relationer med mera under åren 2019–2021.

Myndigheterna har identifierat gemensamma utvecklingsområden kopplade till:

- Rutiner och metoder för att upptäcka våldsutsatthet och våldsutövande
 - Innehållet i rutiner och metoder, huruvida rutiner och metoder är kända, hur dessa kan implementeras i verksamheterna, samt uppföljning av hur rutiner och metoder följs
- Övergripande information om våld, lagstiftning, skydd och stöd
 - Hur externa informationsinsatser kan utvecklas, samt identifiering och utveckling av former för att sprida information om regionalt och lokalt stöd vid våldsutsatthet och våldsutövande
- Hänvisning till socialtjänst, hälso- och sjukvård samt rättsväsende för berörda individer
 - Hur rutiner för att hänvisa personer vidare till rätt instanser kan säkerställas på respektive myndighet
- Förstärkt stöd till relevant personal med klientkontakter
 - Kompetensutveckling och handledning, särskilt stöd till personal utifrån ett arbetsmiljöperspektiv.

Även myndighetsspecifika målsättningar har formulerats. Dessa handlar i huvudsak om att fler medarbetare ska ha kunskap om våld i nära relationer, att fler personer får frågor om våld, samt att fler kan hänvisas till relevant stöd och skydd vid behov.

Organisering av samverkan 2019–2021

Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Migrationsverket har liknande utvecklingsbehov på området våld i nära relationer, som med fördel kan adresseras från en gemensam plattform – tillsammans med Socialstyrelsen i en kunskapsstödjande roll. Ett kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan myndigheterna kan bidra till ökad samsyn, gemensamt lärande, effektivare arbetsprocesser, samt större likvärdighet i arbetssätt och kommunikation med personer som myndigheterna möter i sina verksamheter.

Jämställdhetsmyndigheten bör ges det övergripande samordningsansvaret för det fortsatta arbetet, då det ligger i linje med myndighetens strategiska uppdrag vad gäller jämställdhetspolitiken.

Myndigheterna avser att tillsätta en styrgrupp/chefssamordningsgrupp för det operativa samverkansarbetet, med chefer från Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Migrationsverket och Socialstyrelsen.

Utifrån de nämnda myndighetsgemensamma utvecklingsområdena bildas tre olika arbetsgrupper:

- Socialstyrelsen samordnar en arbetsgrupp med fokus på rutiner och metoder för att upptäcka våldsutsatthet och våldsutövande, samt hänvisning till socialtjänst, hälso- och sjukvård samt rättsväsende.
- Migrationsverket samordnar arbetet med övergripande information (extern såväl som intern) om våld, lagstiftning, skydd och stöd.
- Försäkringskassan samordnar arbetet med förstärkt stöd till relevant personal med klientkontakter.

Arbetsgrupperna återrapporterar till sina respektive myndigheter, till styrgrupp samt till Jämställdhetsmyndigheten.

Annan samverkan

Inom ramen för samverkan 2019–2021 kommer myndigheterna att samverka även med andra myndigheter, intresseorganisationer och civilsamhällesaktörer, för att utbyta erfarenheter, och inhämta och sprida kunskap.

I planen beskrivs även hur samordningsförbunden skulle kunna spela en viktig roll för förbättrad upptäckt av våld i nära relationer.

Inledning

Bakgrund

I den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor 2017–2026¹ bedömer regeringen att samhället aktivt och systematiskt måste verka för att öka upptäckten av våld. Dock tycks samhällsaktörers arbete med att fråga om våld generellt sett vara eftersatt – något som bland annat framkommit i Socialstyrelsen dödsfallsutredningar² av barn och vuxna som har avlidit med anledning av brott.³ Utredningarna visar att våldet inte upptäcktes av de involverade samhällsaktörerna, och blev oftast inte känt om inte den våldsutsatta på eget initiativ berättade om sin utsatthet. Frågor om våld ställs inte alltid i det praktiska arbetet vare sig inom hälso- och sjukvården eller inom socialtjänsten, trots de föreskrifter och allmänna råd, vägledningar och utbildningsmaterial som har tagits fram och spridits till professionen via konferenser, möten och utbildningsinsatser under de senaste åren. Dödsfallsutredningarna visade att inte heller Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen eller Migrationsverket hade frågat något av de brottsoffer de hade haft kontakt med om erfarenhet av våld.⁴

Uppdraget

Socialstyrelsen fick i juni 2018 tillsammans med Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Migrationsverket regeringens uppdrag (S2018/03696/JÄM) att ta fram en plan för utökad samverkan för att förbättra upptäckt av våld i nära relationer m.m. åren 2019–2021 i frågor om

- rutiner och metoder för att upptäcka våldsutsatthet och våldsutövande,
- övergripande information om våld, lagstiftning, skydd och stöd,
- hänvisning till socialtjänst, hälso- och sjukvård samt rättsväsendet för berörda individer,

¹ En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. I: Regeringens skrivelse 2016/17:10. *Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid.*

² Socialstyrelsen har regelbundet genomfört så kallade dödsfallsutredningar då ett barn har avlidit med anledning av brott eller då en kvinna eller man har avlidit med anledning av ett brott av en närstående eller tidigare närstående person. Syftet med utredningsverksamheten är att ge underlag till förslag på åtgärder som förebygger att barn får illa eller att kvinnor och män utsätts för våld eller andra övergrepp av närstående eller tidigare närstående personer. Under de tio år som utredningsverksamheten bedrivits har Socialstyrelsen utrett fall där 46 barn och 52 vuxna har dödats. Resultaten visar att bland brottsoffren var 95 procent kvinnor och 5 procent män. Det omvända gäller för gärningspersonerna där 2 procent var kvinnor och 98 procent var män. I regel var gärningspersonen en partner eller före detta partner. Bland gärningspersonerna hade 60 procent varierande grad av psykisk ohälsa vid gärningen, 50 procent hade risk- eller missbruksproblem av alkohol, narkotika eller spel. I nästan 15 procent av fallen fanns hedersmotiv eller indikation på hedersmotiv till gärningen. Från och med den 1 januari 2019 har uppdraget utökats till att omfatta fler fall än där barn eller vuxna avlidit. Fall där barn utsatts för grov misshandel eller synnerligen grov misshandel ska utredas om brottet begåtts av en närstående eller tidigare närstående person. När det gäller vuxna ska fall där brottet utgör försök, förberedelse eller stämpling till mord eller dråp utredas om brottet har begåtts av en närstående eller tidigare närstående person. Se Prop. 2017/18:215 *Utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall*, samt Lagen (2007:606) om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall.

³ Socialstyrelsen 2018a. *Dödsfallsutredningar 2016–2017*

⁴ Ibid.

- förstärkt stöd till relevant personal med klientkontakter.

I genomförandet av uppdraget ska myndigheterna beakta hedersrelaterat våld och förtryck inklusive brott såsom äktenskapstvång, vilseledande till äktenskapsresa och könsstympning av kvinnor. Dessutom ska särskild sårbarhet beaktas, exempelvis på grund av funktionsnedsättning. Även rekommendationer och skyldigheter avseende anmälan till socialnämnden vid kännedom eller misstanke om att ett barn far illa ska beaktas.

I uppdraget pekar regeringen på att de fyra myndigheterna visserligen har olika uppdrag och ansvarsområden, men att de till viss del även har likartade utmaningar i arbetet med att upptäcka våld i nära relationer. Ett strukturerat utbyte mellan statliga myndigheter på detta område kan stimulera utvecklingen på området hos var och en. Samverkan kan ge fördjupad kunskap om övriga myndigheters regelverk och förutsättningar, samt om situationen för de vuxna och barn som lever med våld och som många gånger kan vara aktuella hos flera myndigheter samtidigt.

Arbetet med uppdraget har samordnats av Socialstyrelsen. En samlad redovisning av uppdraget lämnas till Regeringskansliet senast den 1 juni 2019.

Övergripande mål

Utgångspunkten för uppdraget är regeringens politik på jämställdhetsområdet, närmare bestämt det sjätte delmålet att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet. Delmålet omfattar alla yttringar av fysiskt, psykiskt och sexuellt våld och hot om våld som riktas mot kvinnor och flickor. Delmålet omfattar vidare hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål.⁵

Uppdraget svarar mot mål 2 och 4 i regeringens nationella strategiför att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor.⁶ Mål 2 i strategin innebär *förbättrad upptäckt av våld samt starkare skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn*, och handlar om att förbättra möjligheterna att upptäcka våld och våldsutövare samt att förstärka skyddet och stödet för de kvinnor och barn som har utsatts för våld.

Mål 4 i strategin handlar om behov av *förbättrad kunskap och metodutveckling*. Med det avses kunskap om mäns våld mot kvinnor hos allmänheten samt berörda yrkesgrupper och beslutsfattare på alla samhällsnivåer, liksom utveckling av metoder och arbetssätt för att motverka våldet genom forskning, utvärdering och uppföljning.

Uppdraget har även en koppling till Sveriges genomförande av Agenda 2030 för hållbar utveckling – närmare bestämt delmål 5.2 om att avskaffa alla former av våld mot alla kvinnor och flickor i det offentliga och privata rummet, inklusive människohandel, sexuellt utnyttjande och andra typer av exploatering.⁷

⁵ Regeringens skrivelse 2016/17:10

⁶ Ibid.

⁷ Regeringskansliet 2018. *Handlingsplan Agenda 2030. 2018–2020*.

Samverkan för förbättrad upptäckt av våld

I arbetet med denna samverkansplan har myndigheterna identifierat myndighetsgemensamma utvecklingsområden kopplade till rutiner och metoder för att upptäcka våldsutsatthet och våldsutövande; övergripande information om våld, lagstiftning, skydd och stöd; hänvisning till socialtjänst, hälso- och sjukvård samt rättsväsendet för berörda individer; samt förstärkt stöd till relevant personal med klientkontakter.

De myndighetsgemensamma utvecklingsområdena redovisas i kapitlet *Utvecklingsarbete 2019–2021 för förbättrad upptäckt av våld*.

Det interna arbete som sker i frågorna på respektive myndighet är grundläggande för hur den fortsatta samverkan kan komma att se ut. Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan respektive Migrationsverket har därför formulerat myndighetsspecifika utvecklingsåtgärder och målsättningar på området våld i nära relationer för åren 2019–2021.

I huvudsak handlar dessa mål om att fler medarbetare ska ha kunskap om våld i nära relationer, att fler personer får frågor om våld samt att fler kan hänvisas till relevant stöd och skydd vid behov. Samverkan myndigheterna emellan kan underlätta arbetet med att nå dessa mål.

De myndighetsspecifika målen återfinns i *Bilaga 1*.

Definitioner och avgränsningar

Våld i nära relationer

Våld i nära relationer är ett begrepp som i både forskning och praktik kan definieras på olika sätt. Socialstyrelsens definition av våld i nära relation avser våld eller andra övergrepp av eller mot en närstående. Det inkluderar våldsutsatta kvinnor, män och barn samt barn som bevittnar våld eller andra övergrepp av eller mot närstående. Begreppet närstående syftar på varje person som den våldsutsatta bedöms ha en nära och förtroendefull relation till.⁸

Både män och kvinnor utsätts för våld, såväl i heterosexuella som i samkönade relationer. Det vanligaste är dock att kvinnor utsätts för våld i nära relationer och att våldet utövas av en manlig partner eller före detta partner. Både pojkar/män och flickor/kvinnor utsätts också för hedersrelaterat våld och förtryck.

Våld i nära relationer kan ta sig många olika uttryck och utgör ofta ett mönster av handlingar. Världshälsoorganisationen WHO har fastställt en definition utifrån fyra olika våldstyper: fysiskt, sexuellt och psykiskt våld samt försummelse.⁹

- *Fysiskt våld* kan innebära att förövaren biter, river, drar i håret, bränner, skakar eller knuffar. Det kan bestå av örfilar, knytnävsslag, slag med tillhyggen, knivstick, sparkar, stryptag.
- *Psykiskt våld* kan handla om hot, tvång, trakasserier, glåpord och förlöjliganden. Det kan också handla om kontroll och social isolering.
- *Sexuellt våld* kan innebära olika former av sexuellt påtvingade handlingar såsom att tvinga den utsatta att se på pornografi, samlag utan samtycke, könsstympning, sexuella trakasserier, samt sexuellt kränkande språk.
- *Försummelse* kan bestå i att den utsatta inte får behövlig hjälp med mat, medicin eller hygien. Den utsatta kan förvägras hjälp med att komma ur sängen, få för lite, för mycket eller felaktig medicin.¹⁰

Utöver det som nämns ovan kan förövare utöva *ekonomisk kontroll* och förvägra den utsatta att ha insyn i ekonomin. *Materiellt våld* kan innebära förstörelse eller stöld av den utsattas personliga tillhörigheter, bohag, värdesaker, med mera. Våld mot husdjur kan också ingå i mönstret.

Funktionshinderrelaterat våld kan vara handlingar som riktar sig direkt mot själva funktionsnedsättningen hos den våldsutsatta och som försvårar en redan utsatt situation.¹¹

⁸ Socialstyrelsen 2014a. *Att vilja se, vilja veta och att våga fråga*.

⁹ World Health Organisation 2013. *Responding to intimate partner violence and sexual violence against women*.

¹⁰ Socialstyrelsen 2016. *Våld – handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer*.

¹¹ Ibid.

Våldets många olika uttryck kan handla både om grova brottsliga handlingar och om handlingar som enligt rådande lagstiftning inte är brottsliga men som kan ingå i ett mönster av utsatthet.¹²

Hedersrelaterat våld och förtryck

Det hedersrelaterade våldet och förtrycket kännetecknas bland annat av att det oftast är kollektivt utövat eller sanktionerat, att kontrollen av flickors och kvinnors sexualitet är central och att valet av partner inte är individens eget val utan en angelägenhet för familjen eller hela släkten. Hedersrelaterat våld och förtryck drabbar framför allt flickor och unga kvinnor, men även pojkar och män utsätts. Förtrycket av pojkar och unga män kan delvis ta sig andra uttryck än det som drabbar flickor och kvinnor. Exempelvis kan pojkar och unga män förmås eller tvingas att bevaka sina systrar, sin mamma eller andra kvinnliga släktingar. Både män och kvinnor kan vara förövare.¹³

FN har definierat heder som en del av en traditionell familjeideologi som dikterar villkoren för kvinnors sexualitet och familjeroll. Identiteter och handlingar som bryter mot sådana normer (otrohet, sex före äktenskapet m.m.) kan ge upphov till starka sanktioner och även dödligt våld.¹⁴

Ytterligare uttryck för hedersrelaterat våld och förtryck är äktenskapstvång och könsstympning av flickor och kvinnor, som hör samman med föreställningen om att mäns och familjers heder beror på kvinnors och flickors sexuella beteende.¹⁵

Särskild sårbarhet

Inom området våld i nära relationer förekommer också begreppen ”särskild utsatthet” eller ”särskild sårbarhet”. Begreppen används för att belysa att vissa omständigheter kan påverka enskilda individers sårbarhet: nationell bakgrund, fysisk och psykisk funktionsförmåga, ålder, sexuell läggning, könsidentitet, könsuttryck, missbruksproblematik, närståendes normer kring självbestämmande över sexualitet och familjebildning, med mera.¹⁶ Exempel på sårbarhetsfaktorer kan vara:

- okunnighet om sina rättigheter
- socialt och ekonomiskt beroende av närstående eller av samhället
- konflikt mellan närståendes och andras förväntningar
- isolering och ensamhet
- beroende av andra för att klara vardagslivet
- starkt beroende av våldsutövaren.¹⁷

¹² Ibid.

¹³ www.hedersfortryck.se

¹⁴ Socialstyrelsen 2014c. *Vänd dem inte ryggen – utbildningsmaterial om hedersrelaterat våld och förtryck.*

¹⁵ www.hedersfortryck.se

¹⁶ Socialstyrelsen 2014c; Nationellt centrum för kvinnofrid 2018. *Våld mot hbtq-personer – en forsknings- och kunskapsöversikt.*

¹⁷ Ibid.

Begreppet våld i nära relationer i denna plan

Oavsett vilka begrepp som vanligen används av respektive myndighet används genomgående i denna plan ”våld i nära relationer” som ett samlingsbegrepp omfattande både våld i nära relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck (inklusive tvångsäktenskap, barnäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor). På vissa ställen används även ”våld” som en förkortning av ”våld i nära relationer”.

Klienter, kunder eller brukare?

Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Migrationsverket använder sig av olika benämningar på de personer de möter i sina verksamheter: klienter, kunder, försäkrade, sökande. I Socialstyrelsens fall omnämns ofta personer som kommer i kontakt med vård och omsorg som exempelvis patienter eller brukare. I planen används fortsättningsvis ”personer” i texten då det är de som kommer i kontakt med myndigheternas verksamheter som åsyftas.

Olika aktörer, olika ansvar

Olika myndigheter har olika ansvar att agera för upptäckt av våld i nära relationer. Socialtjänst, hälso- och sjukvård och rättsväsende har betydligt mer långtgående skyldigheter jämfört med Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Migrationsverket.

De åtgärder för förbättrad upptäckt av våld i nära relationer som beskrivs i föreliggande plan är inte lagstadgade för vare sig Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan eller Migrationsverket. Istället handlar förslagen och målsättningarna om att i enlighet med regeringens uppdrag höja ambitionsnivån hos myndigheterna, för att bättre upptäcka våld och kunna hänvisa personer vidare till rätt instanser för skydd och stöd.

Att upptäcka våld i nära relationer

Socialtjänsten, hälso- och sjukvården, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Migrationsverket har som redan nämnts olika uppdrag och ansvarsområden, men till viss del även likartade utmaningar då det handlar om att upptäcka våld i nära relationer. De olika aktörerna kan många gånger möta samma personer som kunder, klienter och sökande.

En förutsättning för att personer med erfarenhet av våld i nära relationer ska få adekvat vård, stöd och hjälp är att våldet upptäcks. Forskning visar att upptäckten av våld ökar markant när personal i olika verksamheter ställer frågor om våld.¹⁸ Både Socialstyrelsen och Nationellt centrum för kvinnofrid har genom åren haft regeringens uppdrag att utveckla arbetet med att ställa frågor om våld i nära relationer – något som har bidragit till att fler verksamheter både inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten idag ställer frågor om våld rutinmässigt.¹⁹

För att kunna fråga om våld krävs att samhällsaktörer har kunskap om våld i nära relationer, hur och när frågor om våld kan ställas samt hur man kan gå vidare för att ge eller hänvisa till stöd och hjälp. Att personal i olika verksamheter frågar om erfarenhet av våld kan underlätta för personer att berätta om sin situation och att söka stöd och hjälp.

En anledning till att personal idag inte ställer frågor om våld kan vara att det saknas tillräckliga kunskaper, att det känns som ett svårt och känsligt ämne, och att det inte finns någon beredskap för att hantera svaret, det vill säga att veta vad som ska göras vid upptäckt.²⁰ Det är därför angeläget att öka kunskaperna hos personal om våld i nära relationer, och om de möjligheter till stöd och skydd som finns.

En annan orsak till att inte fråga om våld kan handla om att organisationen inte anser att det är relevant att personal ska göra det utifrån det uppdrag och ansvar de har. Bristande implementeringsstöd kan också vara en anledning. Information och utbildning behöver ofta kombineras med praktisk träning, handledning och utvärdering. Implementeringsarbetet behöver även vara sanktionerat hos och stöttas av ledningen.²¹

Enligt Socialstyrelsens senaste redovisning av dödsfallsutredningar kan bristande stöd till implementering vara en tänkbar orsak till att hälso- och sjukvården, socialtjänsten och Försäkringskassan inte ställde frågor om våld till brottsoffer de hade kontakt med, trots de informations- och utbildningsåtgärder som genomförts.²²

¹⁸ Socialstyrelsen 2014a; Nationellt centrum för kvinnofrid 2010. *Att fråga om våldsutsatthet som en del av anamnesen.*

¹⁹ Nationellt centrum för kvinnofrid 2010; Socialstyrelsen 2018b. *Frågor om våld. En kartläggning av hur socialtjänsten och hälso- och sjukvården frågar om våldsutsatthet och våldsutövande samt användning av bedömningsmetoder.*

²⁰ Socialstyrelsen 2018b.

²¹ Socialstyrelsen 2018a.

²² Ibid.

Att Arbetsförmedlingen och Migrationsverket inte uppmärksammade våld kan, enligt dödsfallsutredningarna, bero på att dessa myndigheter vid tidpunkten inte arbetade systematiskt med att upptäcka och identifiera våld. Båda myndigheterna saknade handlingsplan och nationella rutiner på området.²³

Ytterligare något som kan försvåra för Migrationsverket att uttryckligen fråga sökande om våld är att de personer som myndigheten träffar i mångt och mycket kan ha en annan förståelse av vad våld är jämfört med vad som kan sägas vara en etablerad uppfattning i Sverige.²⁴ Även regeringens nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor betonar att asylsökande och nyanlända ofta har väldigt lite kunskap om både den svenska lagstiftningen och sina rättigheter i Sverige.²⁵ Migrationsverket har utifrån det perspektivet gjort bedömningen att det är mer relevant att initialt informera om vad våld i nära relationer är, hur lagstiftningen ser ut och var skydd och stöd kan sökas.

Att fråga om våld i nära relationer

Hur och under vilka omständigheter frågor om våld ställs är betydelsefullt. WHO anger följande viktiga förutsättningar för att en verksamhet ska kunna ställa frågor om våld i nära relation:

- att verksamheten har en rutin för hur frågeproceduren går till
- att personalen har utbildning i hur man frågar om våld
- att personalen ställer frågan i en för patienten/klienten trygg miljö
- att personalen inger förtroende
- att verksamheten har rutiner för vart patienten/klienten kan hänvisas inom organisationen eller till annan verksamhet.²⁶

Det finns alltså ett antal förutsättningar som behöver vara på plats för att verksamheter ska kunna ställa frågor om våld. Det finns dessutom olika metoder för när och hur frågor om våld ska ställas. Att fråga på indikation innebär att personer tillfrågas endast då det finns misstanke om att våld har förekommit. Ett annat sätt är att rutinmässigt fråga alla klienter inom en viss verksamhet, oavsett om det finns misstanke om våld eller inte. Det kan finnas fördelar och nackdelar med bådadera. Studier visar att fler våldsutsatta upptäcks om frågor om våld ställs på rutin.²⁷ Samtidigt kan det upplevas svårt – och kanske inte ens relevant – för personal att ställa frågor utan någon indikation på våld. En förutsättning för att personal ska känna en större trygghet i att ställa frågor om våld är att de kan hantera svaret och vet vad som ska göras vid upptäckt. Det ställer krav på verksamheter att ta fram skriftliga rutiner

²³ Ibid.

²⁴ Migrationsverket 2017. *Könsrelaterat våld – en nulägesbeskrivning*.

²⁵ Regeringens skrivelse 2016/17:10

²⁶ World Health Organisation 2013.

²⁷ Socialstyrelsen 2018b.

för att fråga och handlingsplaner för hur personal ska agera vid upptäckt av våld.²⁸

Socialstyrelsen rekommenderar att rutinmässiga frågor om våld ställs inom mödrahälsovården, vuxenpsykiatriska mottagningar samt barn- och ungdomspsykiatri. Det finns dock ingen motsvarande rekommendation att ställa rutinmässiga frågor om våld inom socialtjänsten. I Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:4) om våld i nära relationer anges att socialnämnd och vårdgivare bör avgöra när och hur personal i de respektive verksamheterna ska ställa frågor om våld för att kunna identifiera våldsutövare och barn som bevittnat våld som behöver stöd och hjälp.²⁹

På motsvarande sätt kan även andra aktörer behöva identifiera vid vilka situationer och tillfällen det är bäst lämpat att ställa frågor om våld, hur det ska göras, och om det ska ske på rutin eller på indikation. Eller, som i Migrationsverkets fall, göra en bedömning av huruvida det är lämpligare att i första skedet informera om våld i nära relationer, snarare än att fråga.

Våldsutövare

Även de som är benägna att utöva våld har rätt till stöd och hjälp för att bryta sitt destruktiva beteende.³⁰ En utvärdering av behandling av män som utövar våld i nära relationer visar att många män som sökte sig till behandling minskade sitt våld under uppföljningstiden. Männens psykiska hälsa förbättrades också, och alkohol- och narkotikabruk minskade. Resultaten tyder på att behandling av utövare skulle kunna vara ett verksamt medel för att bekämpa våld i nära relationer.³¹

Det tycks vara relativt ovanligt att verksamheter har rutiner för att upptäcka eller identifiera våldsutövande. En enkät som genomförts inom ramen för Utredningen om återfallsförebyggande insatser för män som utsätter närstående för våld visade att endast 36 procent av de svarande kommunerna hade sådana rutiner.³² Enligt enkätresultatet uppmärksammas våldsutövare vanligen genom att personen själv tar kontakt med socialtjänsten/mansmottagningen eller motsvarande; i samband med utredning med anledning av oro för barn; och genom att det vid indikation ställs frågor om utsatthet för våld eller våldsanvändning. Våldsutövare kan också upptäckas genom rutinmässiga frågor om utsatthet för våld respektive våldsanvändning i samband med missbruksbehandling, via polis, landsting eller anonyma anmälningar.³³

²⁸ Ibid.

²⁹ SOSFS 2014:4, allmänna råd i 3 kap. respektive 8 kap.

³⁰ www.socialstyrelsen.se. *Personer som utövar våld i nära relationer*.

³¹ Socialstyrelsen 2010. *Behandling av män som utövar våld i nära relationer – en utvärdering*.

³² SOU 2018:37. *Att bryta ett våldsamt beteende – återfallsförebyggande insatser för män som utsätter närstående för våld*.

³³ Ibid.

Kännedom om eller misstanke om att barn far illa

Våld i nära relationer sker oftast i hemmet där det saknas utomstående vittnen. Barn som lever i familjer där det förekommer våld riskerar allvarlig fysisk och psykisk ohälsa. Det finns en stark koppling mellan att bevittna våld och att själv utsättas för våldet.³⁴ Ofta förbises barnens behov när mamman eller pappan utsatts för våld.³⁵

Samhället har ett långtgående ansvar för barn som far illa eller riskerar att fara illa. Myndigheter vars verksamheter berör barn och unga samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården, annan rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet, socialtjänsten, Kriminalvården, Polismyndigheten och Säkerhetspolisen har en lagstadgad skyldighet att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa (14 kap. 1 § första stycket SoL)³⁶.

För aktörer som inte har en lagstadgad anmälningsplikt finns den allmänna rekommendationen i 14 kap. 1 c § SoL att var och en som får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa bör anmäla detta till socialtjänsten.³⁷

³⁴ Socialstyrelsen 2016

³⁵ www.socialstyrelsen.se. *Barn och våld*.

³⁶ Socialtjänstlagen (2001:453)

³⁷ Socialstyrelsen 2016

Utvecklingsarbete 2019–2021 för förbättrad upptäckt av våld

I arbetet med denna samverkansplan har Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Migrationsverket inledningsvis gjort en inventering av sitt befintliga arbete vad gäller rutiner och metoder för att upptäcka våldsutsatta och våldsutövande; övergripande information om våld, lagstiftning, skydd och stöd; hänvisning till socialtjänst, hälso- och sjukvård och rättsväsende för berörda individer; samt förstärkt stöd till relevant personal med klientkontakter. Nedan ges en beskrivning av hur nämnda myndigheter verkar i nuläget för att upptäcka våld i nära relationer. Därefter redovisas vilka myndighetsgemensamma utvecklingsområden som har identifierats. Myndighetsspecifika målsättningar redovisas i Bilaga 1. Socialstyrelsens pågående arbete med bäring på förbättrad upptäckt av våld i nära relationer återfinns i Bilaga 2.

Nulägesbild

Arbete med fokus på att upptäcka våld finns i nuläget i varierande grad på Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Migrationsverket.

Arbetsförmedlingen

Under hösten 2018 inledde Arbetsförmedlingen ett arbete med att ta fram ett handläggarstöd för att upptäcka våld och utsatthet i nära relationer, vilket kommer att färdigställas under 2019. Samtidigt påbörjade myndigheten arbetet med att ta fram en klassrumsutbildning för att ge personal baskunskaper i vad våld i nära relationer är, och hur frågor kan ställas för att upptäcka våldsutsatthet eller våldsutövande. Som ett stöd i framtagandet av föreliggande samverkansplan, det interna handläggarstödet samt utbildningen tillsattes en intern referensgrupp som består av medarbetare på central nivå med erfarenhet av att arbeta professionellt med frågor om våld i nära relationer.

Försäkringskassan

Försäkringskassan formulerade 2015 ett mål som innebär att myndigheten ska bidra till att motverka mäns våld mot kvinnor. Som ett led i att uppnå målet arbetar myndigheten med att identifiera våldsutsatta individer och se till att hänvisa dem till rätt stöd och insatser. Försäkringskassan har under de senaste åren satsat på:

- Kompetensutveckling inom områdena mäns våld mot kvinnor, hot och våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck
- Metodstöd för olika personalgrupper som dels beskriver situationer där det kan vara lämpligt att ställa frågor om våld, dels beskriver hur medarbetare ska agera när de identifierar våldsutsatta individer
- Att integrera området mäns våld mot kvinnor i styrande och stödjande dokument som riktar sig till handläggare

- Att införa frågor om våld i dialoguppföljningsverktyg
- Årliga uppföljningar av insatser

Arbetet med mäns våld mot kvinnor har koncentrerats till vissa delar av socialförsäkringen: aktivitetsersättning, sjukpenning och rehabiliteringsersättning samt underhållsstöd.

Aktivitetsersättning

Målgruppen för denna förmån är unga personer under 30 år som inte kommer att kunna arbeta heltid under minst ett år på grund av sjukdom, skada eller funktionsnedsättning – faktorer som i sin tur skulle kunna innebära en särskild sårbarhet vad gäller våld. Utbildning och metodstöd har tagits fram, och hittills har ett 40-tal av cirka 400 medarbetare utbildats. Arbetet med att ställa frågor om våld beräknas komma igång under 2019.

Sjukpenning och rehabiliteringsersättning

Det finns en tydlig koppling mellan våld och ohälsa, och i många fall kan våld vara en bakomliggande orsak till ohälsan. Därför är förmånerna sjukpenning och rehabiliteringsersättning prioriterade för arbetet med att motverka våld i nära relationer.

Målgruppen för utbildning inom sjukförsäkringen har varit personliga handläggare, som uppgår till cirka 2 800 personer. Hittills har omkring 1 300 av dessa utbildats.

Uppföljningar har visat att det är få handläggare som rutinmässigt ställer frågor om våld.³⁸ Istället görs det på indikation. Det är i dagsläget upp till handläggaren att bedöma om det är relevant att ställa frågor om våld. I det befintliga metodstödet uttrycks att handläggare *kan* ställa frågor om våld på rutin, men det finns inget krav på att göra detta. Dessutom ställs frågor om våld endast vid personliga möten samt i ärenden rörande arbetslivsinriktad rehabilitering.

Underhållsstöd

Försäkringskassans interna undersökningar visar att hot och våld är en vanligt förekommande problematik bland separerade föräldrar inom förmånen underhållsstöd. Information om våldsutsatthet är viktig för att kunna bedöma om föräldrarna har möjlighet att sköta försörjningen av sitt barn själva. Informationen är också viktig för att kunna bedöma eventuellt fortsatt rätt till stöd.

Majoriteten av medarbetarna inom förmånen har deltagit i en utbildning om våld i nära relationer. Medarbetarna ställer rutinmässigt frågor om våld via telefonutredningar.

Migrationsverket

På Migrationsverket är bilden att förståelsen av vad våld i nära relationer och våldsutsatthet är kan skilja sig åt mellan olika kulturer. Därmed kan de personer som myndigheten möter ha en annan syn på våld och våldsutsatthet än vad som anges i lagstiftning och från samhällets sida i Sverige. Under 2017 genomfördes en enkätundersökning på Migrationsverket där personal från

³⁸ Inspektionen för socialförsäkringen 2018. *Social problematik och sjukskrivning – handläggning*.

olika enheter fick svara på frågor om i vilken grad de ansåg att personer som de möter i sina verksamheter hade kunskap om våld i nära relationer. Medarbetarna bedömde att personerna de mötte hade låg eller ingen sådan kunskap. Medarbetarna menade även att personerna inte hade någon kännedom om vart de skulle vända sig i samhället för att söka stöd och hjälp för olika typer av utsatthet.

Eftersom förståelsen av våld kan se olika ut i olika sammanhang ställer inte Migrationsverket uttryckligen frågor om våld i det initiala skedet, utan satsar istället på att informera om vad våld är för att på så vis främja själv-identifiering³⁹ hos personerna.

Migrationsverket gör just nu en översyn av vid vilka tillfällen som det är möjligt att ge information om våld i nära relationer. Det kan exempelvis handla om det första mötet på ansökningsenheterna samt möten på mottagningsenheterna.

Inom asylprocessen ges i nuläget övergripande, skriftlig information vid två tillfällen. Dessutom finns informationen på Migrationsverkets hemsida. Informationen tar kortfattat upp vad våld i nära relationer är och var hjälp kan sökas i samhället. Frågan tas även upp muntligen vid den introduktions- och samhällsinformation som sker i grupp eller individuellt. Alla uppmanas vid varje informationstillfälle att gå till den hälsoundersökning som de kommer att bli kallade till, för att i denna kunna ta upp eventuella hälsoproblem. Alla som flyttar in på Migrationsverkets boenden får information om att allt våld är förbjudet, samt att alla eventuella våldshandlingar kommer att polisanmälas.

För personer som kommer till Sverige grundat på anknytning ges kortare information i det informationsblad som ges vid utlandsmyndigheterna. Information finns även på hemsidan, där hänvisningar görs till stödorganisationer.

Inom sitt serviceåtagande kan Migrationsverket informera personer om vart de kan vända sig vid behov av vård, stöd och skydd. Däremot finns ingen skyldighet för Migrationsverket att hjälpa personer att komma i kontakt med sådana instanser. Migrationsverket har heller ingen dokumentationsskyldighet avseende serviceåtagandet. Skillnaden mellan serviceåtagande och myndighetsutövande är viktig att poängtera för både medarbetare och personer som söker myndighetens tjänster.

För medarbetare på Migrationsverket finns en rad vägledande dokument i form av handböcker, standarder och rättsliga ställningstaganden. Dessa behandlar exempelvis förberedelser för samtal med utsatta personer, intervju-teknik, och hur utredningar ska genomföras vid förföljelse på grund av kön.

En webbutbildning avseende hedersrelaterat våld och förtryck är framtagen.

³⁹ Med självidentifiering menas att personer genom att få information om våld själva kan förstå om de är eller har blivit utsatta för våld.

Gemensamma utvecklingsområden

Med utgångspunkt i regeringsuppdraget och nulägesbeskrivningen ovan har Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Migrationsverket och Socialstyrelsen tillsammans identifierat områden som behöver utvecklas vidare genom ett gemensamt kunskaps- och erfarenhetsutbyte.

Rutiner och metoder för att upptäcka våldsutsatta och våldsutövande

Ett myndighetsgemensamt arbete på området föreslås framför allt fokusera på innehållet i rutiner och metoder, huruvida rutiner och metoder är kända och hur dessa kan implementeras i verksamheterna, samt uppföljning av hur rutiner och metoder följs.

Innehållet i rutiner och metoder

Enligt regeringsuppdraget ska myndigheterna vid genomförandet av uppdraget även beakta hedersrelaterat våld och förtryck inklusive brott, såsom äktenskapstvång, vilseledande till äktenskapsresa och könsstympning av kvinnor. Även särskild sårbarhet på grund av till exempel funktionsnedsättning, missbruk m.m. ska beaktas. Därtill ska rekommendationer och skyldigheter avseende anmälan till socialnämnden vid kännedom eller misstanke om att ett barn far illa beaktas.

Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Migrationsverket har ett behov av att utveckla, fördjupa och revidera befintliga rutiner och metoder på området i allmänhet. Dessutom behöver kunskapen kring metoder för upptäckt av våldsutövare, hedersrelaterat våld och förtryck (inklusive barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor) samt våldsutsatta med särskild sårbarhet utvecklas.

Kännedom om och implementering av rutiner och metoder

Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Migrationsverket har ett behov av att göra rutiner och metoder avseende upptäckt av våld i nära relationer kända och implementerade internt inom myndigheterna.

Uppföljning

Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Migrationsverket har ett behov av att säkerställa såväl efterlevnad som utveckling av rutiner och metoder för att upptäcka våld i nära relationer. Hur uppföljningen ska gå till kan behöva diskuteras på ett myndighetsövergripande plan. Om intentionen exempelvis är att handläggare rutinmässigt ska ställa frågor om våld är det viktigt att följa upp hur vanligt det är att de ställer sådana frågor. Respektive myndighet behöver undersöka hur handläggare upplever att det är att informera alternativt ställa frågor om våld, om handläggare får det stöd och den handledning de behöver, hur frågor och frågesituationer upplevs av personer som tillfrågas, och inte minst om det har lett till att personer med erfarenheter av våld i nära relation har kunnat hänvisas vidare till socialtjänst, hälso- och sjukvård och/eller rättsväsende.

En myndighetsövergripande samverkan kan på detta område handla om att undersöka hur redan befintliga metoder för systematisk uppföljning⁴⁰, där det är relevant, skulle kunna användas eller anpassas efter behoven och förutsättningarna hos de respektive myndigheterna.

Övergripande information om våld, lagstiftning, skydd och stöd

Myndighetssamverkan på området övergripande information om våld, lagstiftning, skydd och stöd föreslås framför allt se närmare på hur externa informationsinsatser kan utvecklas, samt att identifiera och utveckla former för att sprida information om regionalt och lokalt stöd för våldsutsatthet respektive våldsutövande.

Extern riktad information

Migrationsverket har övergripande muntlig och skriftlig information om våld, lagstiftning, skydd och stöd på flera språk riktad till asylsökande. Informationen innehåller även hänvisningar till hälso- och sjukvården och Kvinnofridslinjen. Motsvarande information riktad till personer som kommer i kontakt med Arbetsförmedlingen eller Försäkringskassan finns inte framtagen i dagsläget. Migrationsverkets arbete med riktad information till asylsökande kan fungera som vägledning inför ett liknande informationsarbete på Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan.

Information om regionalt och lokalt stöd

Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Migrationsverket saknar information om det skydd och stöd som finns regionalt och lokalt vid våldsutsatthet. Motsvarande gäller även för information till våldsutövande som vill få stöd och hjälp med att upphöra med sitt beteende. Ett myndighetsgemensamt arbete kan här handla om att tillsammans med, exempelvis, länsstyrelserna identifiera befintligt stöd regionalt och lokalt, samt tillgängliggöra information om stödet för såväl medarbetare som personer som respektive myndighet kommer i kontakt med i sina verksamheter.

Hänvisning till socialtjänst, hälso- och sjukvård samt rättsväsende för berörda individer

Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Migrationsverket har i varierande grad rutiner för att hänvisa berörda individer till socialtjänst, hälso- och sjukvård samt rättsväsende. Här behöver de respektive myndigheterna tydliggöra sitt mandat och sitt ansvar för att agera vid kännedom om våldsutsatthet eller våldsutövande.

En samverkan och ett erfarenhetsutbyte mellan myndigheterna på detta område föreslås framför allt fokusera på hur rutiner för att hänvisa vidare personer till rätt instanser kan säkerställas på respektive myndighet.

⁴⁰ Systematisk uppföljning innebär att dokumentera arbetet med enskilda personer och att sammanställa information på gruppnivå i syfte att utveckla och förbättra verksamheten. Systematisk uppföljning är en förutsättning för att kunna arbeta kunskapsbaserat. Se: Socialstyrelsen 2014b.

Förstärkt stöd till relevant personal med klientkontakter

Ett myndighetsgemensamt arbete på detta område föreslås framför allt fokusera på kompetensutveckling och handledning, men även på särskilt stöd till personal utifrån ett arbetsmiljöperspektiv.

Kompetensutveckling och handledning

Det är av stor vikt att personal får kompetensutveckling och handledning i frågor som rör våld i nära relationer. Inspektionen för Socialförsäkringen har granskat Försäkringskassans arbete för att upptäcka våld i nära relationer, och konstaterar att när handläggare ställer frågor om våld vet de inte alltid hur de ska hantera de svar de får: ”Om handläggarna ska ställa frågor om våldsutsatthet måste de ha kompetens och förutsättningar för att föra sådana samtal, som i många fall är svåra.”⁴¹

Samverkan kring kompetensutveckling och handledning kan utvecklas ytterligare – inte minst genom att inkludera andra myndigheters erbjudanden om nätverkande och informationsutbyte i syfte att ge förstärkt stöd till relevant personal.

Särskilt stöd till personal

Att samtala med personer om svåra frågor som våldsutsatthet och våldsutövande kan innebära att personal själva kan behöva stöd för att bearbeta berättelser som de fått ta del av. Personal kan även ha egna erfarenheter av våld som kan komma upp till ytan när en organisation börjar arbeta systematiskt med att upptäcka våld i nära relationer. Ett erfarenhetsutbyte mellan myndigheterna kring hur arbetsgivare kan agera stödjande gentemot personal i sådana situationer är viktigt.

⁴¹ Inspektionen för socialförsäkringen 2018.

Utökad samverkan 2019–2021

Organisering av samverkan

I syfte att förbättra upptäckt av våldsutsatthet och våldsutövande har den myndighetsgemensamma arbetsgruppen kartlagt och identifierat utvecklingsområden i frågor om

- rutiner och metoder för att upptäcka våldsutsatthet och våldsutövande
- övergripande information om våld, lagstiftning, skydd och stöd,
- hänvisning till socialtjänst, hälso- och sjukvård samt rättsväsende för berörda individer,
- förstärkt stöd till relevant personal med klientkontakter.

Slutsatsen är att Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Migrationsverket har liknande utvecklingsbehov som med fördel kan adresseras från en gemensam plattform. Ett sådant erfarenhetsutbyte kan bidra till ökad samsyn, gemensamt lärande, effektivare arbetsprocesser, samt större likvärdighet i arbetssätt och kommunikation med personer som myndigheterna möter i sina verksamheter.

Jämställdhetsmyndigheten bör ges det övergripande samordningsansvaret, då det ligger i linje med myndighetens strategiska uppdrag vad gäller jämställdhetspolitiken. Jämställdhetsmyndigheten ska bland annat hålla ihop arbetet med den nationella strategin för att motverka mäns våld mot kvinnor, öka samordningen och stödja andra aktörers insatser på området. En annan uppgift är att skapa plattformar för samverkan och kunskapsöverföring mellan olika delar av samhället.⁴² Efter samråd med Jämställdhetsmyndigheten ställer sig myndigheten – utifrån dess rådande omständigheter – positiv till en sådan samordnande roll.

En styrgrupp/chefssamordningsgrupp tillsätts för det operativa samverkansarbetet, med chefer från Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Migrationsverket och Socialstyrelsen.

För arbetet med de ovan nämnda gemensamma utvecklingsområdena avser myndigheterna att bilda tre olika arbetsgrupper, med representanter från de fyra myndigheterna i varje grupp:

- Socialstyrelsen samordnar en arbetsgrupp med fokus på rutiner och metoder för att upptäcka våldsutsatthet och våldsutövande, samt hänvisning till socialtjänst, hälso- och sjukvård samt rättsväsende. Socialstyrelsen bistår de andra myndigheterna med stöd till kunskap och kvalitetssäkring på området.
- Migrationsverket samordnar arbetet med övergripande information (extern såväl som intern) om våld, lagstiftning, skydd och stöd.

⁴² www.jamstalldhetsmyndigheten.se. *Stöd och samordning*.

- Försäkringskassan samordnar arbetet med förstärkt stöd till relevant personal med klientkontakter. Socialstyrelsen bistår med stöd till kunskap och kvalitetssäkring på området.

De olika arbetsgrupperna ska, utöver löpande muntlig återrapportering till respektive myndigheter samt till styrgruppen, lämna årliga skriftliga redovisningar av sitt arbete till styrgruppen, med kopia till Jämställdhetsmyndigheten.

Även de myndighetsspecifika målen⁴³ bör följas upp minst en gång per år, med återrapportering till styrgruppen, och med kopia till Jämställdhetsmyndigheten.

De olika arbetsgrupperna kommer i genomförandet av det fortsatta arbetet att beakta såväl hedersrelaterat våld och förtryck (inklusive tvångsäktenskap, barnäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor) som sådana omständigheter som kan påverka enskilda individers sårbarhet (fysisk och psykisk funktionsförmåga, ålder, sexuell läggning, könsidentitet, könsuttryck, missbruksproblematik med mera).

Arbetet vid Arbetsförmedlingen 2019–2021

Verksamhetsområde Arbetssökande ansvarar för styrning, samordning och genomförande av föreliggande handlingsplan på Arbetsförmedlingen, samt ansvarar för genomförandet av handlingsplanen i den operativa verksamheten.

För det myndighetsgemensamma arbetet under 2019–2021 ansvarar myndighetens ledning för att bemanna de olika arbetsgrupperna med medarbetare från Arbetsförmedlingen. I den myndighetsövergripande styrgruppen representeras Arbetsförmedlingen av Verksamhetsområde Arbetssökande.

Arbetet vid Försäkringskassan 2019–2021

Försäkringskassans rättsavdelning ansvarar för styrning, samordning och uppföljning av myndighetens arbete inom området våld i nära relationer.

För arbetet med frågorna under 2019–2021 ansvarar myndighetens ledning för att bemanna de olika arbetsgrupperna med personal från Försäkringskassan.

För genomförandet av planen i den operativa verksamheten ligger ansvaret hos försäkringsavdelningarna.

Arbetet vid Migrationsverket 2019–2021

Samordnare för uppdraget är myndighetens sakkunniga i frågor om våld i nära relationer som även representerar Migrationsverket i den myndighetsgemensamma arbetsgrupp som leds av Socialstyrelsen. För arbetet med frågorna under 2019–2021 ansvarar myndighetens ledning för att bemanna de olika arbetsgrupperna med personal från Migrationsverket.

⁴³ Se Bilaga 1

För det operativa arbetet kring våld i nära relationer ligger ansvaret i linjeorganisationen. På Migrationsverket är det handläggare inom asyl- och tillståndsprocessen som kommer att beröras av tydliggörandet av rutiner för ett systematiskt arbete med att upptäcka våld i nära relationer.

För uppföljning av Migrationsverkets myndighetsspecifika mål ansvarar Nationella samordningsavdelningen.

Annan samverkan

Samverkansstrukturer med fokus på våld i nära relationer

I genomförandet av samverkan kommer de olika myndigheterna där det är relevantt att ingå i ett antal nätverk på både nationell, regional och lokal nivå. Detta för att få möjlighet att utbyta erfarenheter och idéer, inhämta och sprida kunskap och initiera samverkan med olika aktörer.

Nationella nätverk

På nationell nivå finns Nationell myndighetssamverkan för kvinnofrid, som är ett nätverk med 20 nationella myndigheter, samt länsstyrelserna och Sveriges Kommuner och Landsting, SKL. Nationellt centrum för kvinnofrid är sammankallande. I nätverket, som träffas fyra gånger per år, ingår redan både Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Migrationsverket och Socialstyrelsen på lednings- och strategisk nivå. Myndighetssamverkan är en arena för erfarenhetsutbyte, för att bolla idéer och sprida kunskap om kvinnofrid samt möjliggöra samverkan kring specifika projekt. Nätverket ska också arbeta för att sprida kunskap till personer som i sitt yrke eller ideella arbete möter våldsutsatta kvinnor, barn och unga som upplever våld och/eller män som utövar våld.⁴⁴

Länsstyrelsen Östergötland har sedan 2005 regeringens uppdrag att verka nationellt för ett långsiktigt och strategiskt arbete för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck, barnnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympling. I uppdraget ingår att utveckla samarbetet mellan länsstyrelsen, nationella myndigheter och ideella organisationer. Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Migrationsverket och Socialstyrelsen ingår i det nationella myndighetsnätverk som Länsstyrelsen Östergötland sammankallar regelbundet. Genom nätverket kommer respektive myndighet fortlöpande att informera om genomförandet av föreliggande samverkansplan samt ta stöd i det arbete som handlar om hedersrelaterat våld och förtryck.

Länsstyrelsen Östergötland driver inom ramen för sitt uppdrag även ett nationellt kompetensteam och en nationell stödtelefon för yrkesverksamma, till vilken även yrkesverksamma från de aktuella myndigheterna har möjlighet att höra av sig till vid behov av rådgivning.⁴⁵

⁴⁴ www.nck.uu.se. Nationell myndighetssamverkan för kvinnofrid.

⁴⁵ www.hedersfortryck.se Kompetensteamet – Nationella stödtelefonen

Länsstyrelserna

Det är också relevant att finnas med i den regionala samverkan som sker i länsstyrelsernas regi. Länsstyrelserna har ett särskilt ansvar för att den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor ska få genomslag i länen. Inom ramen för det ansvaret arbetar länsstyrelserna för att stärka samverkan mellan myndigheter, kommuner, landsting och regioner, civilsamhällets organisationer och andra aktörer.⁴⁶ Samverkan sker ofta i nätverksform. Dessutom arrangerar länsstyrelserna en mängd olika typer av kompetenshöjande insatser på temat genom utbildningsträffar, föreläsningar, seminarier, konferenser och webbutbildningar.

I länsstyrelsernas verksamhetsredovisning på området framgår att Migrationsverket medverkar i sju länsstyrelserns nätverk⁴⁷, Försäkringskassan i fem⁴⁸ och Arbetsförmedlingen i tre⁴⁹.⁵⁰ Länsstyrelsernas kompetenshöjande insatser och nätverk på området kan utgöra en viktig samverkansarena för myndigheterna, inte minst i arbetet med att förstärka stödet till relevant personal. Därför kan det vara av stor vikt för myndigheterna att söka samverkan med och medverka i sådana nätverk även i andra län.

Det kommer i den fortsatta samverkan även bli viktigt att följa och ta del av länsstyrelsernas utvecklingsarbete på området. Ett sådant exempel är det pilotarbete kring en stödtelefonlinje för våldsutövare som nyligen sjösatts av länsstyrelserna i Stockholm respektive Skåne.⁵¹

Sveriges Kommuner och Landsting

I det fortsatta arbetet kommer det även bli viktigt att följa det arbete som pågår på SKL. Under perioden 2018–2020 gör SKL en särskild kvinnofridssatsning efter överenskommelse med regeringen, i syfte att öka kunskapen och kapaciteten hos kommuner och regioner så att det våldsförebyggande arbetet utvecklas och stödet till våldutsatta blir bättre.⁵² I satsningen ingår en förstärkning av de regionala samverkans- och stödstrukturerna för socialtjänst och närliggande hälso- och sjukvård (RSS). RSS finns i varje län och arbetar med verksamhetsstöd, kunskapsutveckling, evidensbaserad praktik och implementering av nya metoder. Att stärka RSS tror SKL kan snabba på utvecklingen.

Socialstyrelsen ingår tillsammans med SKL och Regional Samverkan i den modell för långsiktig samverkan mellan regional och nationell nivå som kallas för Partnerskapet, i frågor som rör kunskapsstyrning av socialtjänst och närliggande hälso- och sjukvård.⁵³

SKL har även ett nätverk för kvinnofrid för kontaktpersoner i kommuner och regioner som arbetar mot mäns våld mot kvinnor och våld i nära relat-

⁴⁶ www.lansstyrelsen.se. *Mäns våld mot kvinnor*.

⁴⁷ Uppsala, Värmland, Dalarna, Jämtland, Norrbotten, Västernorrland och Örebro

⁴⁸ Gotland, Uppsala, Värmland, Västra Götaland och Norrbotten

⁴⁹ Värmland, Jönköping och Västmanland

⁵⁰ Länsstyrelsen i Stockholms län 2017. *Särskilda jämställdhetsåtgärder – våld i nära relationer*.

⁵¹ www.valjattsoluta.se

⁵² www.skl.se. *SKL:s kvinnofridssatsning*.

⁵³ www.skl.se. *Partnerskapet – en modell för samverkan*.

ioner. Nätverket syftar till att ge stöd kring aktuella nationella frågor, förändringar och framtida utvecklingsbehov, samt främja erfarenhets- och kunskapsutbyte och ökad samordning i kvinnofridsarbetet.⁵⁴

Andra relevanta samverkansstrukturer

Samordningsförbunden

Samordningsförbunden är en redan befintlig samverkansstruktur som skulle kunna användas för förbättrad upptäckt av våld i nära relationer. Det är en sedan 2004⁵⁵ etablerad struktur för samverkan mellan kommun, region/landsting, Arbetsförmedling och Försäkringskassa, som hittills finns i 247 kommuner. Samordningsförbund kan också samverka med andra parter, till exempel Migrationsverket, för att stödja individer.

De verksamheter som stöds och finansieras av samordningsförbunden är inriktade på att hjälpa personer som befinner sig i en komplicerad livssituation, ofta handlar det om personer med psykisk och/eller fysisk ohälsa. I praktiken handlar det om att skapa förutsättningar för myndigheter att samarbeta med varandra så att de kan arbeta fram helhetslösningar för personer som behöver insatser från flera myndigheter samtidigt för att komma tillbaka till en fungerande tillvaro, kunna försörja sig själva eller komma ett steg närmare arbete eller studier.⁵⁶

Det är inte ovanligt att de personer som verksamheterna möter har erfarenheter av våld, såväl egen utsatthet som att ha bevittnat våld, det vill säga att de har sett och/eller hört olika former av våld mot en närstående under sin uppväxt. Flera verksamheter arbetar redan idag med att uppmärksamma våld i nära relationer. Dock bedrivs inte arbetet på ett systematiskt sätt ännu.⁵⁷

Föreningen Nationella nätverket för samordningsförbunden, NNS, har lyft ett förslag om att starta pilotverksamheter på några platser i landet, med fokus på ett systematiskt arbete för att upptäcka våld i nära relationer. Syftet med pilotverksamheterna är att pröva hur samordningsförbundens struktur kan användas för att bättre samordna upptäckt av våld i nära relationer, samt samordna insatser på ett effektivt sätt. Samordningsförbunden ska enligt detta förslag utbilda relevant personal i redan befintliga verksamheter om våld i nära relationer så att dessa sedan med stöd av samordningsförbunden kan inleda ett arbete med att ställa rutinmässiga frågor om våld till personer de möter i sina verksamheter. Samordningen av pilotverksamheterna ska ledas av en projektledare som rekryteras från samordningsförbunden. Pilotverksamheterna ska bedrivas under en period om 18 månader, och ska förslagsvis följas och utvärderas av Jämställdhetsmyndigheten.

I den mån erfarenheter och utvärderingsresultat från pilotverksamheterna visar ett positivt utfall bör dessa kunna spridas till övriga områden i landet genom regionala spridningskonferenser.

⁵⁴ www.skf.se. *Kvinnofridsnätverket*.

⁵⁵ Lagen (2003:1210) om finansiell samordning av rehabiliteringsinsatser, i dagligt tal kallad Finsam.

⁵⁶ Nationella nätverket för samordningsförbund 2018. *Hur samordningsförbunden skapar kvalitet och hållbarhet i välfärden*.

⁵⁷ Nationella nätverket för samordningsförbund 2018. Internt PM. *Projektidé för att använda Samordningsförbunden som struktur för ett samarbete/samverkan mellan myndigheter mot våld i nära relationer under 2019–2021*.

Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Migrationsverket och Socialstyrelsen är positiva till ett sådant förslag, då det går i linje med en utökad samverkan för att på ett systematiskt sätt upptäcka våld i nära relationer.

Löpande samråd med myndigheter och organisationer

Under genomförandet av samverkan 2019–2021 kommer det i de olika föreslagna arbetsgrupperna bli väsentligt att löpande samråda med och inhämta kunskap och perspektiv från ett antal nyckelaktörer på området, såsom Jämställdhetsmyndigheten, Länsstyrelserna, Nationellt centrum för kvinnofrid, Samordningsförbundens nationella nätverk, Sveriges Kommuner och Lands-ting, samt olika civilsamhällesorganisationer.

Referenser

- Inspektionen för socialförsäkringen 2018. *Social problematik och sjukskrivning – handläggning*. Rapport 2018:8
- Länsstyrelsen i Stockholms län 2017. *Särskilda jämställdhetsåtgärder – våld i nära relationer*. Totalrapport från Länsstyrelseenkät 2017.
- Migrationsverket. *Könsrelaterat våld – Nulägesbeskrivning*. Internt PM. Migrationsverket 2017-10-27. Dnr: 1.3.4-2017-133319.
- Nationella nätverket för samordningsförbund 2018. *Hur samordningsförbunden skapar kvalitet och hållbarhet i välfärden*. Föreningen NNS Rapportserie 2018:1.
- Nationella nätverket för samordningsförbund 2018. Internt PM. *Projekttidé för att använda Samordningsförbunden som struktur för ett samarbete/samverkan mellan myndigheter mot våld i nära relationer under 2019–2021*.
- Nationellt centrum för kvinnofrid 2010. *Att fråga om våldsutsatthet som en del av anamnesen*. Uppsala: NCK-rapport 2010:4.
- Nationellt centrum för kvinnofrid 2018. *Våld mot hbtq-personer – en forsknings- och kunskapsöversikt*. Uppsala: NCK-rapport 2018:1.
- Socialstyrelsen 2010. *Behandling av män som utövar våld i nära relationer – en utvärdering*. Artikelnummer: 2010-6-34.
- Socialstyrelsen 2014a. *Att vilja se, vilja veta och att våga fråga. Vägledning för att öka förutsättningarna att upptäcka våldsutsatthet*. Artikelnummer: 2014-10-30.
- Socialstyrelsen 2014b. *Systematisk uppföljning – beskrivning och exempel*. Artikelnummer: 2014-6-25.
- Socialstyrelsen 2014c. *Vänd dem inte ryggen – utbildningsmaterial om hindersrelaterat våld och förtryck*. Artikelnummer: 2014-1-6.
- Socialstyrelsen 2016. *Våld – Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer*. Artikelnummer: 2016-6-37.
- Socialstyrelsen 2018a. *Dödsfallsutredningar 2016–2017*. Artikelnummer: 2018-1-37.
- Socialstyrelsen 2018b. *Frågor om våld. En kartläggning av hur socialtjänsten och hälso- och sjukvården frågar om våldsutsatthet och våldsutövande samt användning av bedömningsmetoder*. Artikelnummer: 2018-3-28.

Offentliga publikationer

Regeringens skrivelse (Skr. 2016/17:10). *Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid.*

Regeringskansliet. *Handlingsplan Agenda 2030. 2018–2020.* Finansdepartementet. Fi 2018:3.

SOSFS 2014:4. *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer.*

SOU 2018:37. *Att bryta ett våldsamt beteende – återfallsförebyggande insatser för män som utsätter närstående för våld.* Betänkande av Utredningen om återfallsförebyggande insatser för män som utsätter närstående för våld.

World Health Organisation (WHO). *Responding to intimate partner violence and sexual violence against women.* WHO clinical and policy guidelines 2013.

Lagar och propositioner

Lag (2003:1210) om finansiell samordning av rehabiliteringsinsatser

Lag (2007:606) om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall

Socialtjänstlagen (2001:453)

Prop. 2017/18:215 *Utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall.*

Webbplatser

Jämställdhetsmyndigheten. *Stöd & samordning.* Hämtad 2019-02-13 från <https://www.jamstalldhetsmyndigheten.se/om-oss/om-myndigheten/stod-samordning>.

Länsstyrelsen. *Mäns våld mot kvinnor.* Hämtad 2019-02-13 från <https://www.lansstyrelsen.se/vasternorrland/stat-och-kommun/social-hallbarhet/mans-vald-mot-kvinnor.html>.

Länsstyrelsen i Stockholms län & Länsstyrelsen Skåne. *Välj att sluta – Telefonlinjen för dig som riskerar att skada den du älskar.* Hämtad 2019-02-15 från <https://www.valjattsluta.se/>.

Länsstyrelsen Östergötland. *Hedersförtryck.se.* Hämtad 2019-02-13 från <http://www.hedersfortryck.se>.

Länsstyrelsen Östergötland. *Hedersförtryck.se. Kompetensteamet/Nationella stödtelefonen*. Hämtad 2019-03-22 från <http://www.hedersfortryck.se/kompetensteamet/nationella-stodtelefonen/>

Nationellt centrum för kvinnofrid. *Nationell myndighetssamverkan för kvinnofrid*. Hämtad 2019-02-13 från <http://nck.uu.se/kunskapsbanken/myndigheter/>.

Socialstyrelsen. *Personer som utövar våld i nära relationer*. Hämtad 2019-02-13 från <http://www.socialstyrelsen.se/valds-ochbrottsrelaterade-fragor/valdinararelationer/valdsutovare>.

Socialstyrelsen. *Barn och våld*. Hämtad 2019-02-15 från <http://www.socialstyrelsen.se/barnochfamilj/barnochungaisocialtjansten/barnochvald>

Sveriges Kommuner och Landsting. *Kvinnofridsnätverket*. Hämtad 2019-02-15 från <https://skl.se/demokratiledningstyrning/manskligarattigheter-jamstallldhet/kvinnofrid/sklskvinnofridssatsning.16142.html>.

Sveriges Kommuner och Landsting. *Partnerskapet – en modell för samverkan*. Hämtad 2019-02-26 från <https://skl.se/integrationsocialomsorg/socialomsorg/nationellkunskapsstyrning/socialtjanst/partnerskapetsamverkansmodell.13268.html>.

Sveriges Kommuner och Landsting. *SKL:s kvinnofridssatsning*. Hämtad 2019-02-15 från <https://skl.se/demokratiledningstyrning/manskligarattigheter-jamstallldhet/kvinnofrid/sklskvinnofridssatsning.16142.html>.

Bilaga 1

Myndighetsspecifika utvecklingsområden

Nedan redovisas de myndighetsspecifika målsättningar 2019–2021 som har arbetats fram på Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan respektive Migrationsverket parallellt med det myndighetsgemensamma arbetet som skett inom ramen för uppdraget. Målsättningarna är preliminära, vilket innebär att de eventuellt kan komma att revideras beroende på ändrade förutsättningar för myndigheterna.

Arbetsförmedlingens mål 2019–2021

Arbetsförmedlingens övergripande mål är att personer som är våldsutsatta eller våldsutövare upptäcks och hänvisas vidare till stöd eller skydd vid behov.

Mål 2019

- Arbetsförmedlingen ska utforma en stödstruktur för frågor om våld i nära relationer i syfte att förbättra myndighetens upptäckt av våld i nära relationer som en dold orsak till arbetslöshet.
- Arbetsförmedlingen ska ta fram en modell för implementering och uppföljning av arbetet med våld i nära relationer.

Mål 2020

- Medarbetare vid Arbetsförmedlingen ska öka sin kunskap om våld i nära relationer.
- Arbetsförmedlingen ska förbättra samverkan i frågor om våld i nära relationer för att säkerställa att våldsutsatta eller våldsutövande arbetssökande ska kunna tillgodogöra sig insatser som förbättrar deras förutsättningar till arbete.

Mål 2021

- Arbetsförmedlingens medarbetare ställer frågor till arbetssökande om våld i nära relationer i fysiska möten i syfte att utreda arbetssökandes möjligheter till arbete.

Åtgärder i korthet

Arbetsförmedlingen genomgår en stor strukturförändring vilket även påverkar arbetet med förbättrad upptäckt av våld i nära relationer. Under perioden 2019–2021 planerar Arbetsförmedlingen för följande åtgärder:

Steg 1 – Skapa en stödjande struktur för våld i nära relationer
Kunskapen om hur frågor om våld kan ställas, såväl hur svaren kan hanteras som vart den som önskar stöd kan hänvisas, är en kompetens som Arbetsförmedlingen behöver bygga upp systematiskt. Förutom att ha rutiner och metoder finns en möjlighet att myndighetens socialkonsulenter – som i regel är socionomutbildade och ofta har erfarenhet av att arbeta med frågor om våld i nära relationer – skulle kunna utgöra stommen i Arbetsförmedlingens arbete. På så sätt skulle Arbetsförmedlingen kunna utforma en stödstruktur för frågor om våld i nära relationer.

Steg 2 – Öka kompetensen om frågor om våld i nära relationer
Arbetsförmedlingen har producerat en klassrumsutbildning i frågor om våld i nära relationer. Under nuvarande omständigheter är det dock osäkert i vilken omfattning utbildningen kommer att ges. I det perspektivet skulle myndighetens socialkonsulenter eventuellt kunna vara en tillgång på området genom att leda lokala och regionala workshops för medarbetare.

Steg 3 – En fungerande samverkan när Arbetsförmedlingen hänvisar vidare

Arbetsförmedlingens intention är att så många medarbetare som möjligt får utbildning i frågor om våld i nära relationer. Enligt Arbetsförmedlingens handläggarstöd ska medarbetare ställa frågor om våldsutsatthet och våldsutövande då det finns indikationer på att våld kan vara en dold orsak till arbetslöshet. I handläggarstödet finns beskrivningar av arbetsförmedlarnas ansvar för agerande, checklistor och tips på vad som kan göras. För att utveckla rutiner som är relevanta i Arbetsförmedlingens verksamhet för att fråga om våldsutsatthet eller våldsutövande och för att kunna ta hand om svaret, behöver myndigheten även utveckla samverkan med andra, exempelvis aktörer som våldsutsatta personer kan hänvisas vidare till.

Digitalisering kan kräva nya metoder för kundkontakter

Arbetsförmedlingen ser att det är en utmaning att hantera frågor om våld i nära relationer på distans via telefon och chatt, vilket är centrala delar av myndighetens digitalisering av verksamheten. För att ändå bidra till arbetssökandes ökade möjligheter till stöd och skydd vid våldsutsatthet eller våldsutövande blir det desto viktigare att Arbetsförmedlingen, tillsammans med övriga myndigheter som berörs av uppdraget, utvecklar arbetet med övergripande information om våld, lagstiftning, skydd och stöd riktat direkt till kund.

Försäkringskassans mål 2019–2021

Försäkringskassan arbetar för att identifiera våldsutsatthet inom förmånerna aktivitetsersättning, sjukpenning och rehabiliteringsersättning samt underhållsstöd. Att det handlar om just dessa förmåner beror dels på den starka kopplingen mellan våld och ohälsa, dels på att våld och hot lyfts fram som en särskild grund för att få rätt till underhållsstöd.

Aktivitetsersättning

Mål 2020

- Samtliga handläggare som har fått utbildning ställer frågor om våld vid indikation och hanterar informationen i handläggningen av ärendet.

Mål 2021

- Samtliga handläggare ställer frågor om våld vid indikation och hanterar informationen i handläggningen av ärendet.

En viktig förutsättning för att nå målen är att samtliga medarbetare inom förmännen har kunskap inom området våld i nära relationer.

Steg 1

Under 2019 kommer målgruppen för utbildningen att utvidgas till att förutom handläggare även innefatta specialister och chefer. Hälften av medarbetarna deltar i utbildning på området våld i nära relationer senast i december 2019. Andra hälften går utbildningen under våren 2020. I takt med att handläggare går utbildningen börjar de ställa frågor om våld vid indikation.

Steg 2

Under andra halvåret 2019 kommer myndigheten att förtydliga metodstödet roll i styrande och stödjande dokument. De försäkringsmedicinska rådgivarna får i uppdrag att identifiera eventuella signaler på våld och uppmärksamma handläggare på detta.

Steg 3

Perspektivet våld i nära relationer ska integreras även i försäkringsutbildningar, samt i styrande och stödjande dokument. En revidering ska göras av styrande och stödjande dokument och utbildningar för att bland annat inkludera frågor om våldsutövande. Revideringen påbörjas under 2019 och ska vara klar 2020. Förmånens uppföljningsverktyg integreras under 2020.

Sjukpenning och rehabiliteringsersättning

Mål 2019

- Hälften av alla handläggare ställer rutinmässigt frågor om våld i ärenden där de utreder förutsättningar för återgång i arbete. Det gäller vid såväl personliga möten som vid utredningar via telefon. När det finns indikationer på våldsutsatthet i andra typer av ärenden ställer handläggare alltid frågor om våld.

Mål 2020–2021

- Alla handläggare ställer rutinmässigt frågor om våld i ärenden där de utreder förutsättningar för återgång i arbete. Det gäller vid såväl personliga möten som vid utredning via telefon. När det finns indikationer på våldsutsatthet i andra typer av ärenden ställer handläggare alltid frågor om våld.

En viktig förutsättning för att nå målen är att samtliga medarbetare och chefer inom förmännen har kunskap inom området våld i nära relationer.

Steg 1

Under 2019 kommer målgruppen för utbildning på området våld i nära relationer att utvidgas till alla personliga handläggare, specialister, försäkrings-samordnare och samverkansansvariga. Även chefer – framför allt enhetschefer – kommer att inkluderas i målgruppen. Det innebär att målgruppen ökar från cirka 2 800 till 3 300 personer.

Under 2015–2018 har cirka 1 300 medarbetare utbildats i frågorna. Ytterligare cirka 1 000 personer kommer att utbildas under 2019.

Steg 2

Befintligt metodstöd, som är ett stöd för handläggare när de identifierar våldsutsatta personer, ska under 2019 kommuniceras och implementeras inom avdelningen. Rutiner för samverkan, i form av kontaktlistor till lokala aktörer som är relevanta när våldsutsatta personer identifieras, ska tas fram med start 2019.

Steg 3

Under 2020 kommer ytterligare 1 000 medarbetare utbildas (samma målgrupp som beskrivs under Steg 1). Rutiner för samverkan, i form av kontaktlistor till lokala aktörer som är relevanta när våldsutsatta personer identifieras, ska finnas färdigställda på samtliga kontor senast 2020.

En revidering ska göras av styrande och stödjande dokument samt uppföljningsverktyg och utbildningar, bland annat för att inkludera frågor om våldsutövande. Revideringen påbörjas 2019 och ska vara klar under 2020.

Steg 4

På grund av personalomsättning kommer utbildningen att fortsätta erbjudas enligt behov under 2021 och framåt.

Underhållstöd

Mål 2019–2021

- Samtliga medarbetare inom förmånen underhållstöd har kunskap och kompetens inom området våld i nära relationer.
- Samtliga medarbetare ställer rutinmässigt frågor om hot och våld, och använder informationen i bedömningen av om föräldrarna kan sköta försörjningen av barnet själva samt i bedömningen av fortsatt rätt till underhållstöd.

Steg 1

Under 2019 ska de medarbetare som ännu inte deltagit i utbildning om våld i nära relationer utbildas. Arbetet med att integrera perspektivet våld i nära relationer i förmånens utbildningar samt i styrande och stödjande dokument fortsätter under 2019.

Steg 2

Integrering av förmånens uppföljningsverktyg ska genomföras senast i december 2019. En uppföljning ska genomföras hösten 2019. Undersökningsresultatet ska ligga till grund för åtgärder 2020.

Indikatorer för uppföljning

Försäkringskassan kommer senast 2019 utveckla metoder för uppföljning. Exempel på indikatorer som är relevanta att följa upp är:

- Antal/andel handläggare som har gått internutbildningar på området våld i nära relationer
- Antal/andel chefer samt stödfunktioner (specialist, försäkringssamordnare och samverkansansvariga) som har deltagit i kunskapshöjande insatser inom området våld i nära relationer
- Antal/andel handläggare som inkluderat frågor om våldsutsatthet och våldsutövande i möten eller telefonutredningar
- Antal/andel klienter som upptäckts vara våldsutsatta eller våldsutövande
- Antal/andel klienter som upptäckts som vill ha stöd och hänvisas vidare till socialtjänst, hälso- och sjukvård och/eller rättsväsende
- Antal/andel handläggare som upplever att de har stöd och förutsättningar för att arbeta med frågor som rör våld i nära relationer

Migrationsverkets mål 2019–2021

Mål 2019

- En webbutbildning om våld i nära relationer är färdigställd.
- Ett skriftligt handlägningsstöd är färdigställt.
- Hälften av boendepersonalen har genomgått utbildningen om våld i nära relationer.

Mål 2020

- Hälften av medarbetarna inom operativ verksamhet och på servicekontoren har genomgått webbutbildningen om våld i nära relationer.
- Skriftlig information om våld i nära relationer publiceras på myndighetens externa webbsidor.

Mål 2021

- Samtliga medarbetare inom operativ verksamhet och på servicekontoren har genomgått webbutbildningen om våld i nära relationer.
- Medarbetare i asylprocessen informerar sökande personer om våld såväl vid de inledande kontakterna som i det fördjupade samtal som sker på mottagningsenheterna vid misstanke om ohälsa.
- Medarbetare inom operativ verksamhet och på servicekontoren vet hur de rätt ska bemöta och hänvisa någon som är utsatt för våld till rätt instanser i samhället.

Steg 1

En nationell utbildningssatsning görs för att öka kunskapen hos medarbetarna. En webbutbildning om könsrelaterat våld ska utformas. Den ska utgöra ett handläggarstöd för medarbetare inom asyl- och tillståndprocessen och ska belysa vad våld är, vilken inverkan det har på individen och hur man bemöter den som är utsatt.

Merparten av Migrationsverkets boendepersonal får utbildning i våld i nära relationer genom ett internationellt samarbetsprojekt med Röda Korset.

Erfarenheter från detta projekt tas till vara så att denna satsning kommer övrig boendepersonal till del.

Skriftligt stöd gällande våld i nära relationer infogas i redan befintliga handböcker till ledning för medarbetare i asyl- och tillståndsprocesserna.

Steg 2

De inledande samtalen inom asylprocessen ses över så att muntlig information om våld i nära relationer ges. Även i mottagningsenheternas fördjupade samtal, som övriga enheter inom asylprocessen kan remittera till vid misstanke om ohälsa, ska information om våld och dess konsekvenser ingå. Medarbetare ska kunna vidta adekvata åtgärder, som att hänvisa till rätt instans i samhället eller uppmärksamma om personen behöver ett annat boende.

Informationen inom tillståndsprocessen ses över så att medarbetare vet hur de ska informera personer och kunna hänvisa till rätt instans i samhället. En målgrupp här är exempelvis de personer som kommer som anknytning till en referensperson i Sverige, och utsätts för våld eller annan kränkning i relationen.

Information om våld i nära relationer och dess konsekvenser ses över för att bedöma vad som är lämpligt att publicera på Migrationsverkets webbsida för både asyl- och tillståndsprocessen.

Steg 3

Antalet medarbetare på Migrationsverket som känner trygghet i mötet med våldsutsatta och som vet vart en utsatt person ska hänvisas ökar. Frågan om våld tas upp i mottagningsenheternas fördjupade samtal. Fler våldsutsatta sökande och våldsutövare identifieras.

Indikatorer för uppföljning

För att kunna följa upp Migrationsverkets arbete med förbättrad upptäckt av våld föreslås följande indikatorer:

- Antal/andel medarbetare inom operativ verksamhet och på servicekontoren som har genomgått webbutbildningen ”Hedersrelaterat våld och förtryck”
- Antal/andel medarbetare inom operativ verksamhet och på servicekontoren som har genomgått en webbutbildning som fokuserar på våld i nära relation som grund för utredning, samt bemötande vid utsatthet för våld i nära relationer
- Antal/andel boendepersonal som har genomgått utbildning i våld i nära relationer
- Antal/andel boendepersonal som anger att de rätt kan adressera frågan om våld i nära relationer
- Antal/andel medarbetare i asylprocessen som uppger att de informerat personer om våld vid initiala samtal och senare i ett fördjupat samtal
- Antal/andel medarbetare som uppger att de rätt kan informera personer inom tillståndsprocessen
- Antal/andel medarbetare som upplever större trygghet i mötet med en utsatt person
- Antal/andel medarbetare som uppfattar att fler våldsutsatta och våldsutövande identifieras

Bilaga 2

Socialstyrelsens roll och uppdrag

Socialstyrelsen har en annan roll i arbetet med att motverka våld i nära relationer än de övriga tre myndigheterna. Socialstyrelsens ansvar ligger på en övergripande nivå snarare än på insatser till individer. Uppgifterna för Socialstyrelsen handlar bland annat om att ta fram och utveckla kunskap och stöd till vården och omsorgen, att följa upp och utvärdera hur vård och omsorg fungerar, och att ta fram föreskrifter, samt allmänna råd om hur professionen ska leva upp till föreskrifternas krav.

Socialstyrelsen ansvarar för att i en mängd olika uppdrag ta fram kunskap och metoder som ska ge förutsättningar att genomföra regeringens nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Ett flertal av Socialstyrelsens pågående regeringsuppdrag om våld i nära relationer har bäring på att upptäcka våldsutsatthet. Kunskap från dessa och andra närliggande uppdrag kommer att vara värdefull vid en fortsatt samverkan mellan Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Migrationsverket och Socialstyrelsen:

- Uppdrag att vidareutveckla kunskapsstöd för att socialtjänsten, hälso- och sjukvården och elevhälsan ska ha tillgång till kunskapsstöd för att systematiskt arbeta förebyggande mot våld, upptäcka våldsutsatthet och våldsutövande samt bedöma stödbehov och risken för upprepat våld⁵⁸
- Uppdrag att vidareutveckla kunskapsstöd för att socialtjänsten, hälso- och sjukvården och elevhälsan ska ha tillgång till kunskapsstöd för att systematiskt följa upp verksamheter för våldsutsatta och våldsutövare⁵⁹
- Uppdrag att vidareutveckla kunskapsstöd för att socialtjänsten, hälso- och sjukvården och elevhälsan ska ha tillgång till kunskapsstöd för att systematiskt uppmärksamma barn i kontakter med vuxna våldsutsatta och våldsutövare⁶⁰
- Uppdrag att ta fram en fördjupad fortbildning om hedersrelaterat våld och förtryck samt könsstympling⁶¹
- Uppdrag att genomföra en nationell kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck⁶²
- Uppdrag att utveckla bedömningsstöd för socialtjänst och hälso- och sjukvård för att upptäcka utsatthet för hedersrelaterat våld samt för att bedöma stödbehov och risk för upprepat våld⁶³

⁵⁸ Deluppdrag inom regeringsuppdraget om att stödja utvecklingen av arbete inom vård och omsorg med mäns våld mot kvinnor, S2018/03516/JÄM (delvis).

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Ibid.

⁶² Deluppdrag inom regeringsuppdraget om att stödja genomförande och uppföljning av den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, S2017/01221/JÄM (delvis).

⁶³ Deluppdrag inom regeringsuppdraget om att stödja utvecklingen av arbete inom vård och omsorg med mäns våld mot kvinnor, S2018/03516/JÄM (delvis).

- Uppdrag om öppna jämförelser av socialtjänstens arbete med våld i nära relationer⁶⁴
- Uppdrag om framtagande och spridning av SUV, ett verktyg för systematisk uppföljning för verksamheter som arbetar med våld i nära relationer⁶⁵
- Uppdrag om att bedriva utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall⁶⁶

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Proposition 2017/18:215 *Utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall*.